

seria de autor

ALEXANDRU
LASCAROV-MOLDOVANU

Întoarcerea părintelui
Andrei Pătrașcu

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2014

Prefață

Scriitor prodigios și apreciat în perioada interbelică, Alexandru Lascarov-Moldovanu (1885-1971), asemenea multor alți prestigioși intelectuali români, va fi supus, imediat după instaurarea așa-zisilor ani de *democrație populară*, unui regim de severe restricții, cărțile fiindu-i trecute la index (fără a i se fi adresat vreo acuză) și nemiiaceptându-i-se tipărirea niciunui volum. În singurătatea impusă, Alexandru Lascarov-Moldovanu va continua să scrie și să traducă mult din literatura universală. Detalii despre viața și activitatea sa juridică, politică, culturală, didactică, publicistică (până în 1944) și (cu precădere) literară (după 1945) se pot afla, lecturând monografia *Alexandru Lascarov-Moldovanu. Încorsetările unei vieții* (Editura „Doxologia”, Iași, 2013).

Asemenea celorlalte proiecții românești, și romanul *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu*, conceput (după mărturia scriitorului) în perioada: iulie-august 1936, și publicat în același an, păstrează aceeași structură compozițională preferată de scriitor. Un prolog amplu, dispus în segmente care anticipă complexitatea trăirilor unui preot, ajuns la bătrânețe, copleșit de suferințe (moartea unicului său fiu, Mihai, și a soției sale, presvitera Elena), răvășit de remușcări sau de neîmpliniri duhovnicești, „retrăind trecutul în cuprinsul câtoroa clipe de foc”. Deși incipitul pare a ilustra un sfârșit, preotul Andrei Pătrașcu va deveni sprijinul moral al unui copilandru orfan, finul său, Mihai, și care, împreună cu

Maghița, bătrâna credincioasă a familiei, vor înfrunta alte multe valuri ale vieții. Tonul sfântos, bine plăcut scriitorului, abundența unor pasaje descriptive, bogăția lexicală (cu aromă străveche), străfulgeră un dureros timp istoric, într-o urbe viciată, în continuă prefacere. Și astfel, devenim martorii mai multor involburări dramatice. Dar lumina credinței înnobilează ființa: „După o iarnă de gânduri, unele furtunoase, altele uscate și prea puțin potolitoare, Andrei Pătrașcu ieșise în primăvară, cu o tresărire de nădejde în zarea cea neconținut alta a sufletului...”

Scriitorului îi plac detaliile și zăbovește, îndelung, vorbindu-ne despre Mihai, copilul orfan, luat în grija preotului, copilul care a cunoscut de mic lipsurile și suferința, maturizându-se înainte de vreme. Toate aceste metamorfozări în psihologia copilului cunosc sub pana scriitoricească detalii de finețe, care se cer, cu atenție, descoperite.

Deopotrivă, necredința și duhul răului sporesc în portretizări umane, prin învăluri cotidiene, sfredeliri de un sfâșietor realism. Ne sunt înfățișate încrustații portretistice, hidoșenia umanului, ilustrate prin prezența polițistului Grindă, a profesorului Popescu sau a gazetarului Lazăr Froihmann (încornorați cu față umană). Prin gesturi creștinești, de iubire, Părintele Andrei Pătrașcu revarsă asupra-le raționalul și cuvântul meștesugit, deși nu reușește, nicicum, să le potolească trufia. În toată zbaterea sa, nu poate găsi dezlegare răului ce-l înconjoară. Multe gânduri îi „vântură” sufletul, adâncindu-se în „peștera duhului”. În cele din urmă, în mare neputință fiind, se-ndreaptă către chilia Părintelui Ieremia, și astfel va înțelege că Ispita naște Trufia. Nu ne este ușor a dezlega sensurile încifrate rostite de-un avva: „să ne păzim de trufia umilinței?!” „E cea mai grea cumpănă!” Doar „în noi” sălășluiește „dușmanul cel mare...”,

cancerul care roade..." Ideal ar fi „să căutăm suferința”, „mărgăritarul cel de preț..." Avem noi voința de a ne „adânci din ce în ce mai mult în această peșteră vrăjită”, pentru a dobândi „dulceața suferinței”?! Suferința este o binefacere, dar noi, micimi efemere nu putem înțelege, decât încercând, cu răbdare, să parcurgem paginile acestui univers ficțional plăsmuit de Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Scriitorul pare a ne șopti un mare adevăr, și-anume, că la „fântâna” suferinței ne putem adăpa oriunde și oricând, dacă este Voia Tatălui Ceresc. „Fântâna” credinței este în noi și numai prin rugăciune vom putea alunga răul din trupurile noastre neputincioase. Numai prin rugă se vor topi împietririle din noi. Și, deși menirea preotului este de a salva sufletele rătăcite, și lui îi este dat a trăi experiențe ale neputinței. Doar și el este un fiu al Tatălui.

Paginile de jurnal ale lui Andrei Pătrașcu ne-ndeamnă să acceptăm ideea că pe oricare dintre noi ne poate împresura o „Săptămână a Patimilor”. Și nu de puține ori merităm „biciul de foc”, pentru relele din sufletul nostru. Și iată cum, romanul *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu* ne oferă o mare lecție de credință.

Prin eroul său, scriitorul se regăsește pe sine în durerile aceluia prezent, intuind, premonitoriu, și zvârcoliri de destin ce-i vor fi hărăzite până la sfârșitul vieții sale, survenite din poruncă divină chiar în Săptămâna Patimilor (1971), demonstrând astfel că, asemenea preotului Andrei Pătrașcu, avea să i se despecetluiască „ruginitile legături” ale lumешtilor aduceri-aminte, pentru a pătrunde, cu sufletul despovărat pe „poarta cea strâmtă” (*Smerenia*, text manuscris) și înstelată a îndumnezeirii. Doar parcurgându-i opera, vom constata că Alexandru Lascarov-Moldovanu

a fost un suflet curat, o ființă generoasă, un intelectual rafinat, un modest mare om între oamenii trăitori pe acest pământ.

Și-avem a reține că ieșirea din ficționalul (epilogul) plăsmuit de acest mistagog de secol al XX-lea se revarsă-n ființa noastră, cu un nobil mesaj de acceptare a suferinței (indiferent în ce forma ne va fi înlănțuit), în „*necurmată tăcere*”, cu smerenie, și rostind împreună formula mării iluminări:

„ - *Hristos a' nviat!*”

„ - *Adevărat a' nviat!*”

Cel mai frumos Imn al Iubirii Divine!

Livia Ciupercă

Prolog

În ziua aceea, preotul Andrei Pătrașcu era împresurat de grele întrebări și de amenințătoare îndoieli.

Ajuns în pragul de unde se vedea bătrânețea, el părea un înfrânt. Trupul său, altădată falnic și viguros, acum se arăta slab și vlăguit; negrul ochilor vioi se umbrise ca de o pâclă alburie, mâinile nu mai aveau siguranța puternică de odinioară, ci începeau să fie cuprinse de un ușor tremur, iar barba abia dacă mai avea câteva mici râulețe de fire negre, revărsate peste albul prematur. Fruntea i se dezgolise de o chelie devastatoare, lăsând să se ivească mai bombate cele două umflături de deasupra sprâncenelor groase. Mersul îi era îngreuiat, ca și cum reverenda i-ar fi fost de plumb.

Se simțea ostenit și nedreptățit.

Trecuse abia o lună de când dusese la groapă pe preoteasa Elena, tovarășa lui de viață vreme de aproape douăzeci și cinci de ani, și acum rămăsese singur și stingher. Și casa și toată ograda i se păreau goale și serbezi. Tăcerea de peste tot îl neliniștea. Nu putea sta locului. Se ridica de pe scaunul din odaia lui de lucru, trecea în antreul plin de lumină, cerceta cuprinsul ogrăzii, încruntând ușor fruntea, dar toate acestea nu aduceau decât o mărire și mai adâncă a vagului cenușiu din sufletul său descumpănit. Încerca atunci să pătrundă în cetatea încuiată a aducerilor-aminte, dar se retrăgea cu teamă din fața intrării petreluite cu ruginite legături. Acolo erau durerile. Ce folos

să mai răscolească în această vistierie defunctă? Presimțea nefolosul și lăsa neînțeleptă pornirea de a pătrunde acolo.

Și totuși, sub chinul neliniștii, pecetea se desfăcea singure și slobozeau deschiderea porților, care, scârțâitoare și încete, se desfăceau din nemișcare, chemând pe stăpânul plecat să mai revină pe drumurile de vis ale trecutului.

Părintele Andrei Pătrașcu stătea în geamlâcul larg, cufundat în jilțul vechi, și se gândea la trecut.

Seara de toamnă începuse să-și țese firele nevăzute de întunecare, peste ogradă poposise tăcerea. Fruntea lucioasă a preotului căzuse pe pieptul pe care odihnea crucea veche, înlănțuită de gât, și gândul alerga spre trecut, biciuit din urmă de durere.

Satul vechi, răzășesc, se întinde pe fundul văii largi, cu casele ascunse în pâlcuri bogate de copaci. Pe lături, dealurile, înclinate domol, arată vederii ogrăzi de viță de vie, cu căsuțe puținele și cu crame învelite în stuf. O lumină potolită zace, mângâietoare, peste toate. Pe dealuri, se arată, la răstimpuri, câte o vită: mugește stins și privește spre sat, pe urmă dispăre dincolo de zare. Un vânt iscat din senin răscolește praful drumului, ridicându-l în văzduhul adormit, și face să foșnească frunzarul bogat. Repede, trâmba de vânt face ocolul satului și iese pe poarta țarinei, pierzându-se în hăul câmpiei. Oamenii, în tăcere, robotesc pe lângă case și par muți. Rar se aude vreun strigăt repede mistuit și din nou tăcerea înfășoară totul ca într-un giulgiu nevăzut.

Acolo, într-o margine, este casa cea veche a tatălui, Pătrașcu cel bătrân, răzeș din depărtată vreme voievo-dală, și acolo s-a arătat și Andrei, printre alți copii ai

gospodarului. Pe urmă, la cuvenit popas, băiatul a ieșit din cuprinderea satului și a pornit la școala preoțească. Bătrânul i-a zis: „Vreau să fii preot aici în sat!”, și băiatul a răspuns: „Bine, tată”. Și a fost preot în acel sat. S-a așezat în locuința cea veche și a început drumul cel străjuit de crucea lui Hristos. Căderi și ridicări, propovăduire și cercetare, slujbă și predică, necazuri și bucurii. Un băiat dus la țințirim din fragedă vârstă. Preoteasa căzută în întristare grea, boală și îndoieli. Părintele Andrei zicând: „Trebuie să iubim și să iertăm!”. Și iată pe copilul Mihai răsărit în gospodăria lor. Fecior drag, cu ochi negri ca ai părintelui și cu zâmbet bun, ca al mamei. Dar vin alte necazuri: neînțelegeri și certuri pentru împărțirea moșiei rămasă de la bătrânul tată și neajunsuri cu cei ce trebuiau să lucreze acest pământ. Se aud blesteme și se văd în zarea vremii pumni ridicați spre cer. Și, din nou, părintele se ridică în amvon și propovăduiește oamenilor iubirea „cea fără de moarte” a lui Iisus Mântuitorul. Ape de bine, ape de rău – popasuri și plecări. „Așa e viața oamenilor pe acest pământ!” Și Mihai, care crește ca feciorul de împărat din basme. În el parcă se strânge, pe făgașele sufletului, toată iubirea cea curată și toată încrederea, în greaua cazanie a zilelor.

Părintele tresare în jilț și ridică fruntea de lângă crucea lucioasă de argint. Pieptul i se umflă de aerul respirat din plin și un oftat din adâncuri se ivește de îndată întovărășit de un geamăt de durere. Cugetul încleștat, ca un ghem dureros, se desface într-o explozie de întrebări: „Unde sunt toate? De ce? Cum?”. Părintele își ferește fața ca și cum o arătare nedorită i s-ar fi furișat în geamlâcul cuprins de umbrele înserării. În capul pieptului, la

vârful osului dureros, zvâcnește șarpele îndoielii și al răzvrătirii. Nu mai poate sta în jilț. Se scoală, pășește spre capătul celălalt al geamlăcului fără să-și dea seama de mișcare. Ridică mâinile în sus ca pentru a le ușura de povara vinelor încărcate de prea mult sânge. Mânele largi se strâng la umeri, lăsând brațele libere ca într-o invocare. Fără să vrea, cuvântul șuieră printre buze: „Doamne, Doamne!”. La auzul glasului, părintele Andrei se trezește, lasă mâinile în jos și pășește încet spre jilțul în care cade ca un bolovan de carne omenească. Șuvoiul de gânduri îl prinde din nou. Filele din cartea vremii trec una după alta...

... Desprindere de satul acela... „N-au înțeles nici iubirea, nici propovăduirea mea! Zadar nic le-am zis, zadar nic le-am dat pildă.” Biserica satului se înfundă în pâcla uitării. Câte cuvinte înaripate n-au răsunit acolo! Ce chemări calde, ce îndemnuri de foc! Uneori nădejdea părea că se ridică biruitoare. Ochii ascultătorilor priveau cu o curiozitate cercetătoare spre păstorul care, stând în dreptul ușilor împărătești, le grăia din înțelepciunea cea fără isprăvire. Pătrașcu, încălzit de aceste priviri, se ridica din nou la lupta „cea sfântă” și îndemnurile porneau pline de avânt și de încredere spre „copiii cei duhovnicești”. Pâlpâiala aceasta însă se stingea repede și din nou se iscau certurile, nelegiuirile și invidiile. „Eh! Popa zice așa, fiindcă așa-i meseria lui!” De câte ori, peste lava aprinsă a sufletului său nu căzuse această apă înghețată a neîncrederii și a bârfei! Sufletul, prins sub aceste lespezi de răutate, de multe ori era gata să piară. Dar preotul Andrei neconținut s-a ridicat, zicând: „Trebuie să biruim toate prin iubirea lui Hristos!” și a pornit iarăși pe „drumul cu spini”, cum zicea el celor cu care avea sfaturi

de prietenie. Și iar s-a ridicat în predică din dreptul ușilor împărătești, cerșind cu ochi cercetători privirile curioase și înlăcrimate ale enoriașilor lui. Și negăsindu-le, sufletul se împovăra de umbre rele, iar cugetul pornea la subite răzvrătiri: „De ce, Doamne, iubirea mea nu este primită, căci eu o dau cu toată inima?!”. O trândăveală moleșitoare îi adormea atunci ființa cea de duh și zilele se scurgeau anoste, nefolositoare și uniforme. Dar mult nu întârzia în asemenea stare, care „de la diavol porcede”, și drumurile începeau de la capăt. Cu răbdare și cumpăt, preotul Andrei începea propovăduirea de la început. Zadarnic. Volburos și aproape răzvrătit, rupe legăturile: „Nevastă, plecăm de aici!” Ochi mirați și plini de îngrijorare. Sfat de noapte: „Trebuie și pentru Mihai...”. Cum de nu văzuseră ei aceasta până atunci? Școlile și educația băiatului, viitorul, legăturile cu înaltele locuri ale culturii, capitala. Oricum, avem datorii și față de familia cea restrânsă, care, și ea, este binecuvântată de Dumnezeu. Și plecarea aceasta va avea și darul de a da deoparte neînțelegerile cu lucrătorii pământului. Stând departe de sat, legăturile cu sătenii vor putea fi mai prietenești. Nu-i nimeni profet în țara lui. De departe, va putea să le dea sfaturi și mai folositoare. Nu vor mai trebui să picure neîncetat gologanul lor în căldărușa părintelui. Și așa îl vor iubi, poate, mai deplin. Cum de nu s-a gândit mai de mult la toate acestea? Și așa au plecat. La biserică au fost lacrimi. Și sătenii și preotul lor au lăsat să li se prelingă pe obraji lacrimile despărțirii. Pentru o clipă, sufletul lui Andrei Pătrașcu a tresărit: „Nu cumva fac un rău?”. Dar acum, sorții au fost aruncați. Acolo, la oraș, în tumultul acela, rostul propovăduirii este încă și mai mare, și mai frumos, și mai înalt. Desigur, acolo e mai mare

nevoie de Hristos, Cel atât de necunoscut și atât de batjocorit. O necuprinsă întindere de propovăduire se arăta înaintea zilelor. Amvonul stătea în plină lumină. Rostul graiului cel duhovnicesc, atât de mare... Căruțele stau gata de plecare. Toată gospodăria s-a făcut încărcătură și a început să se miște spre zarea în care orașul blestemat își scânteia în soare acoperișurile.

Andrei Pătrașcu merge în gând cu caravanele bejaniei lui pastorale. Praf se ridică în zare, acoperind vederea satului părăsit. Simte iarăși nevoia de a se ridica din jilț și a face o sută de pași prin geamlâcul și mai tare năpădit de cenușa înserării. Fără să știe, își duce mâna la piept și privește crucea lustruită, ținând-o în palmă câteva clipe, ca și cum de acolo ar aștepta să primească unele puteri împotriva valului de destrămare. Cât ținu crucea în palmă, se opri din mers. Apoi o eliberă, după care își simți pasul nesigur. Încet, reveni și se așeză în jilț, cu grijă, ca și cum nu ar fi vrut să rupă lanțul, fir de păianjen al gândului.

O parte din moșioara răzășească vândută, pentru a-și face așezarea de la oraș, trezirea în mijlocul altui popor, toate erau ceasuri de restriște, cu întoarceri de păneri de rău spre locul părăsit: „Nu cumva am făcut rău?”. Amintirile începutului propovăduirii se înfățișau acum ca reproșuri cuprinse într-o lumină de frumusețe și de întemeiere. Dar, la toate, glasul preoțesc a rămas același: „Prin iubirea lui Hristos vom învinge toate!”. Pornire la drum nou, pe căi încă necunoscute: alte locuri, alți oameni. Dar locul din dreptul ușilor împărătești, același. De acolo, glas nou s-a ridicat, plin de aprinsul îndemn al iubirii a toate învingătoare. Nădejde nouă, alte zări, din

ce în ce mai chemătoare și mai pline de puteri de che-zășie. Și anii, mărgele pe ața veșniciei, se înșiră unul după altul, corabia vieții plutind pe ape de îndoieli și de nădejdi. Dar, deodată, neprevăzută, ridicându-se din văgăuna oceanului faptelor ce vin neconținut către noi, iată o faptă foarte simplă: Mihai, flăcăul cel falnic, crescut sub ploaia iubirii celor doi, ca un crin, într-o clipă, s-a frânt. Fraged ca însuși crinul, involt ca și el, frumos și bine mirositor ca el, s-a frânt, după cum însuși crinul îl poți preface în pulbere, frecându-l între palme. Nu mai rămâne nimic, o jalnică amintire... Nimic...

Pieptul lui Andrei Pătrașcu tresare ca și cum acolo, balaurul durerii ar scurma cu vrăjmășie. Durerea țâșnește de sub colbul anilor, aruncând peste tot cărbunii aprinși ai suferinței. Cu răsufarea tăiată, Pătrașcu trăiește pentru încă o dată acele ceasuri.

...Veste rea de la țară. Un notar nepriceput a încurcat rosturile. Andrei și frații lui sunt în dispută cu țăranii, din pricina unor împărțeli târzii. Includerea unui drum vechi tulbură pe megieși și întreg satul se înrăiește. Frațele lui Pătrașcu, neînțelegător, împreună cu notarul cumpărat de el, întetesc, fără să-și dea seama, conflictul. Zădarnic Andrei trimite veste liniștitoare. Țăranii una știu și una vor: așa cum zic ei. Andrei le scrie să fie liniștiți și le făgăduiește că va veni acolo. O suferință neașteptată îl împiedică. Atunci, Mihai, flăcăul cel plin de duh bun, pleacă el. Andrei și mama îl opresc. El le spune cu blândețe:

- Dar bine, tată, cu mulți din ei am copilărit. Voi merge acolo și-i voi potoli. Nu ne-ai vorbit tu întotdeauna de iubire? Lasă-mă să încep și eu a le vorbi ca tine.

firul cugetului, invadată de lucirea perfidă a durerii. Abia poate îngăima: „Doamne, Doamne!”. Dar, deodată, undeva, plesnește acoperișul și izbucnește în afară răgetul de revoltă: „Cum? De ce? Așa e răsplătită iubirea?”. Întocmai ca atunci când cioclii cei negri, cu pene de cocoș la pălăriile lor de ambasadori ai morții, ridicau din casa părintească rămășițele crinului sfărâmat. Înfrângând copleșirea, Andrei Pătrașcu se ridică greoi din jilț și încercă să facă câțiva pași prin geamlâcul cuprins de umbre. Vrea să se ducă la mama lui Mihai ca să o mângâie, căci o simte prăbușită în iatac. Pornește într-acolo. Face câțiva pași și dă să strige: „Eleno!”. Strigătul se face suspin, pașii se opresc, gândul se zvârcolește ca un șarpe pe fundul minții și Andrei Pătrașcu rămâne în mijlocul geamlâcului ducându-și palmele la obraji și înfundându-și fața în ele. Stă așa, ca o stană de piatră în inserare. În toată ființa lui, rămâne un singur cuvânt, după ce vijelia a cotropit totul: „Copilul tatei, Mihai!”.

Ridicând capul din palme, Andrei Pătrașcu privește aiurit în jur, cu fruntea încruntată și simțindu-și privirile rele. Încearcă să-și recapete cumpătul dar nu izbuteste decât să-l sporească. Simte chiar o mângâiere neagră în a rămâne în răzvrătire. „Ce? N-am făcut oare ceea ce omeneste se poate cere unui om?”. Cel din urmă cuvânt de răzvrătire nu se auzea încă, dar stătea gata să îmbobocească, ca un mugur de trandafir negru, de moarte.

Nici nu mai voia să lupte. Se simțea sfârșit. Primea să fie neputincios. Se întărea astfel împotriva dintelui cel ascuțit al durerii. „Nu mi se poate cere mai mult. Om sunt!”.

Câteva clipe de liniștire susurau prin geamlâc, aducând în sufletul lui Andrei Pătrașcu o părere de împă-

care. Merse hipnotic spre jilț și se lasă încet în el. Duse mâna la frunte ca pentru împrăștierea unei încețoșări care i-ar fi stat în față. O gănganie mare cu mii de piciorușe fine, aproape nevăzute, păianjen de gând, îi străjuia calea spre cele adevărate. Zadarnic încerca să-l dea la o parte din drumul văzului sufletesc, păienjenișul continua să rămână acolo. Nemaivoid să cerceteze, Andrei Pătrașcu se lasă purtat de șuvoiului de gânduri, care-l luă din nou pe spinarea apelor de amintiri...

- Andrei, Andrei, iartă-mă, nu mai pot trăi fără el! se aude glasul mamei lui Mihai, sfâșiind depărtările zilelor. Glasul se aude clar și pătrunzător. De unde vine? Cine-l spune? Unde-i mama lui Mihai? „Măicuță, măicuță..”, se aude celălalt glas, al lui Mihai. Glasurile se împletesc, așa precum s-ar împleti ființele lor căci, iată, după ce crinul a plecat să se îngroape sub pământul tăcut, mama lui n-a mai putut trăi fără el în casa părintească. A căzut și ea, prinsă încet-încet de cele două uriașe și neiertătoare palme ale morții. S-a lăsat pe patul din iatac și a zis: „Eu de aici, singură, nu mă mai ridic” și a intrat într-o pace desăvârșită. A mai adăugat: „Cum, oare, mamă ticăloasă ce sunt, aș mai întârzia aici, când crinișorul mamei drag zace acolo?”.

Iar părintele Andrei stă de veghe la căpătâiul mamei lui Mihai și cu gândul gol privește cum femeia lui își începe drumul veșniciei. Vede că nimic nu-i mai poate face, că nimic nu-i poate aduce mângâiere, ci mai vârtos aude venind din ținuturi de demult, glasul cel covârșitor de tristețe: „*Glas în Rama s-a auzit, plângere și tânguire multă; Rahela își plânge copiii și nu voiește să fie mângâiată, pentru că nu mai sunt*”.

Și încep zilele și nopțile de veghe la căpătâiul mamei nemângâiate. Clipă de clipă, sufletul se destramă ca și cum apa cea tare a suferinței i-ar arde firele. Căută atunci Pătrașcu să-și aducă aminte de vechea lui încredere în puterea „iubirii”, cea pe care o propovăduise zeci de ani din dreptul ușilor împărătești, dar acum vine spre el o searbădă vorbă goală, fără cuprins, fără înțeles. Stând în miez de noapte și privind cum se topește grabnic trupul tovarășei lui, gândul lui Pătrașcu face drum îndărăt, adunând din văgăunile ascunse ale trecutului clipe de îndoială amară. Vin acum toate, sufletul le soarbe prin toți porii lui, otrăvindându-se cu veninul lor amar. „La ce bune toate, Pătrașcule?” se aude glasul îndepărtat, pe care el îl credea mistuit pentru vecie în pustiul uitării. Și iată că acum stafia revine, întregă și rea, ca și atunci, târând după sine lanțul nesfârșit de întrebări iscoditoare: „Nu ți-am spus eu că toate sunt o zadarnică închipuire a bieteii ființe omenesti în luptă cu soarta neînduplecată?”. Această propunere vine întregă, cu cuvintele ei, cu sonoritățile de atunci, cu insinuarea perfidă, așa cum colegul său de seminar îi spusese în una din plimbările prelungite de la șosea, după ce amândoi își luaseră diploma de absolvire. Vede în închipuire până și alunecarea privirii și rictusul buzelor colegului, iar vorbele vin ca niște ființe mici, pitice, rotunde – bile lucioase de oțel, alunecând neoprite spre a se topi de îndată ce se ating de încăperea sufletului. Și de-ajuns a fost izbirea aceasta de stânca amintirilor pentru ca altele să se trezească și șuvoiul apelor murdare să curgă fără oprire. Sunt clipele când mâinile lui Pătrașcu poartă spre înălțimi sau spre buzele credincioșilor potirul cu Sfânta mâncare. „Ehe..., înșelare, Pătrașcule - iar tu, un fățarnic!”

Duhul lui Pătrașcu se retrage îngrozit din fața arătării celei rele. Dar ea rămâne vedenie peste care vin luciri din adâncul diavolesc. Rânjește acolo în colțul odăii în care

din ele nu mai veneau să dea răspuns fantomei răutăcioase care îi șoptește, cuvânt cu cuvânt, toate temeiurile îndoielii și ale necredinței. Și fantoma dădea din cap și făcea semne cu mâna: „Vezi, Pătrașcule, vezi?!”. Pătrașcu privea neconținut mâna uscată, descărnată și galbenă a muribundeii și, ostenit, nici nu mai voia să meargă întru căutarea argumentelor cu care combătuse odinioară puhoaiile de vorbe pângăritoare. Doar dacă, firimituri de fulgere de gând, veneau cuvinte împrăștiate: „Iisus, Izvorul de iubire... Iubirea nu pierie niciodată..”. Dar acestea rămâneau numai niște expresii verbale, fără contur, fără sens, fără cuprins și fantoma continua necruțătoare: „Iată, de pildă, moartea. Ce ai de spus? Uite-o cum lovește pe nedrept de atâtea ori! Ce, e vinovat copilul neștiutor sau tânărul care abia a deschis ochii asupra vieții? Iată-l doborât tocmai când nădăjduia mai mult, plin de viață, de elan, de gânduri generoase, gata să înceapă a iubi cu sete pe aceea din care-și face un ideal, întinde mâna și când e gata a lua floarea de preț, iată că, undeva, cineva apasă pe un clește nevăzut și firul vieții este pentru totdeauna tăiat. Ce este aceasta? De ce aceasta? Sau mama... Se grămădesc în sufletul ei noiane de sentimente și de gânduri gingașe, pentru cei pe care, cu devotament nespus, i-a dat în lume. Nopti lungi și grele de veghe, zile întregi de atentă supraveghere și multe lacrimi și nădejdi fără nume și gingășii fără de preț. Și, deodată, dinspre apus vine o pâclă mare, fără milă, și se apropie de copilul ei, și dinspre răsărit vine alta, tot atât de mare și de neîndurătoare, și prind la mijloc făptura dragă și, fără milă, o strâng, o strâng, până ce o prefac în pulbere. Zadarnic mâinile se întind, zadarnic ochii dezlănțuiesc priviri de cumplită rugare, zadarnic gura cere milă! Mama e silită

să stea și să privească pe fiul care piere. Și iar zadarnic și din partea ei se întind mâini, pornesc priviri plânse, șoptesc buze înfiorate. Moartea își împlinește legea. De ce acestea, Pătrașcule? Ce sunt acestea, Pătrașcule?" Și Pătrașcu cade și mai greu cu capul pe palmele înfierbântate. Gândul se preface într-un tumult cenușiu și nici nu mai vrea să încerce a căuta „argumentele contrarii”. Lasă totul să se petreacă în voie iar sufletul îi devine câmpul bătăliilor pierdute. Vag, de undeva, picură un glas, care mai păstrează ceva din căldura cea de odinioară: „Pătrașcule, Pătrașcule!”. Dar fantoma vine neîndurătoare din depărtata vreme și se cuibărește în chiar clipa de acum, șoptind fierbinte la urechea lui Pătrașcu: „Iată, privește la nevasta ta! Ea este cea care acum, în patul acesta care a început a miroși, se pregătește să plece în călătoria cea veșnică. O mai recunoști? Și de ce pătimește ea așa? Fiindcă a iubit mult? Iată iubirea, Pătrașcule! Adu-ți aminte de trecut: câte greutateți, câte visuri! Ce grijă, ce duioșie și câte gingășii... Crinul vieții ei! Iată, i-a dat iubire și iubirea ei a fost ucisă de cei cărora tu le-ai dat iubirea ta. Ce este aceasta? Ce este goana morții acesteia împotriva a ceea ce tu zici iubire? Și acum privește: ce poți face tu, cu iubirea ta, aceleia care piere și pe care tu ai iubit-o douăzeci și cinci de ani? Dar pentru Mihai, copilul tău? Ce s-a ales de toate? Ce-ai făcut tu cu vorbele și cu simțirile tale? Unde e puterea iubirii? Poveste și zădărnicie!”.

Pătrașcu, atins în miezul sufletului, se trezi în jilțul din geamlâcul cuprins deplin de noapte. Și o clipă avu simțirea că veghează încă la căpătâiul de moarte al mamei Elena. Privi buimăcit în jur și fu cuprins de mirare, nevăzând pe nimeni în preajmă. Mădularele și le simțea

ca putrede, iar sufletul atât de îndurerat, că închise ochii și strânse pumnii. Dar mai ales o copleșitoare tristețe stătea peste lacul sufletului, ca niște nori de plumb. O lehamite grea și sălcie îl făcea să nu se mai gândească. Niciodată nu fusese la o răspântie atât de grea și de hotărâtoare. Șopti, într-un șuierat înciudat: „Mi-e silă, mi-e silă!”. Treșăriri grabnice îi aduceau în cuget crâmpie de vorbe și mănunchiuri fărâmate de simțiri. Luceau palid în colțuri de umbră sfărâmaturi de pietre prețioase care alcătuiseră odinioară diadema de împodobire a duhului. Iar izvorul lacrimilor era secăt. Nu putea veni dintr-acolo nicio nădejde. Grădinile vechi, în care înfloreau gingașe flori și pomi falnici ce rodeau fructe gustoase azi au ajuns paragini. Pătrașcu se opri în dreptul geamului înnoptat și șopti: „Are dreptate?”. Se înspăimântă. Cugetul tresări, trimițând pe dată sufletului, pe scara simțirii, un imbold de trezire: „Cum? Îi dai dreptate?”. Mâna căzu în jos, privirea părăsi noaptea de afară. O cortină neagră, de catifea grea, căzu din nou pe cugetul ostenit. Oftând, Pătrașcu se lăsă iarăși pe jilțul din geamlâc.

Se înnoptase. Nimeni nu mișca prin casă. Maghița, bătrâna servitoare, se ivise de câteva ori, nevăzută, dar, bănuind tulburarea din sufletul părintelui, se strecurase în camera ei, așteptând.

Peste tot era o tăcere necurmată.

Pătrașcu stătea cu bărbia sprijinită pe pumnul închis și privea, fără să vadă, într-un punct din dușumeaua care, parcă, mai păstrase câteva luciri din lumina zilei care se mistuise.

Și, din acea slabă părere de lucire, un ochi rotund și răutăcios se țesu, prinzând, în cercul lui de rotire, privirea crispată a lui Pătrașcu, în înlănțuirea din urmă. Prietenul

cel întunecat își scurgea, prin acel ochi, puterea lui înveninată. Cei doi se încleștară în lupta hotărâtoare.

Pătrașcu aștepta...

Glasul de adineauri continuă: „Așa că... Am trecut pe acolo și nu mai erau... Ce s-a ales de toate? Unde sunt? Ce s-a întâmplat cu iubirea ta? Privește împrejur... și în tine însuși!... Și adu-ți aminte!...”. Rotirea începu hăuitoare. Ochiul lucitor se făcu din ce în ce mai mare, albicios și rău, arătare cu străfunduri de amintiri. O sală mare, în care preotul are a-și dezvolta vorbirea „ieșită dintr-o experiență de viață”. O profesie de credință care trebuia să fie și altora de „un netăgăduit folos”. Lume multă, dornică a-l auzi pe preotul cel cunoscut, cu largă experiență de viață și cu vederi pline asupra marilor probleme ale existenței: viața, moartea și după-moartea. Clipe înalte ale unui apostolat în plină desfășurare. Toate cele ce aveau să fie rostite erau lucruri adânc cugetate și îndelung verificate.

Emoție curată și elan sfânt. Erau și un legământ în fața celor ce aveau să audă inspiratele cuvinte, încet, preotul urcă pe estrada asupra căreia cade lumina policandru-lui de sus, dar și copleșitoarea greutate a sutelor de priviri așteptătoare. O privire spre sală – și glasul își începe torsul ideilor... *Iubirea lui Iisus*... Izvor nesecat de inspirație, fântâna fără moarte - acesta este „subiectul”! Figura lui Iisus este adusă cu dibăcie la mijloc. Priviți! Înțelegeți! Luați! Frazele se înșirau logice și întemeiate pe pilonii faptelor. Istoria omenirii și viața fiecăruia în parte stăteau martore ale realității celei mai reale dintre toate realitățile lumii. Sala respira după respirarea vorbitorului și ochii urmăreau vânătorește prada cea dulce pentru foamea sufletului. „Dumnezeu este infinită Iubire; Iubirea

este, așadar, Dumnezeu este... Iar dacă Dumnezeu este, atunci și Iisus Hristos este, căci iubirea lui Iisus s-a arătat... Iar dacă iubirea lui Iisus este, atunci Iisus este Dumnezeu.. ”. Veneau apoi alte luminoase dovezi: „Unul este Iisus, pentru că una este iubirea Lui”. În aceste largi maluri, fluviul vorbirii se avânta spre Marea înțelegerii: Iubirea lui Dumnezeu, Oceanul nesfârșit. Pe urmă veniră pildele: pionii care câștigă în cele din urmă lupta. Flăcări se mistuiau din ochii calzi ai preotului, vorbirea nu mai era vorbă, ci respirări de duh, suspine smulse din străluminosa epopee divină. Chemări învălvorate, grele de iubire nepătată, trâmbițe înalte, cu cântări davidice, iar când vorbitorul ajunsese la predica vieții de toate zilele, abundența argumentelor și a pildelor fu așa de mare, încât debordarea se transformă într-o sărbătorească invocare a lui Dumnezeu, a „Prezenței Iisusiane” în mijlocul oamenilor, iar pentru final fraza care rezuma înviorătoarea concluzie, îndemnul cel mare și frățesc, pecetluirea iubirii pe pământ: „Atâta vreme cât mai respiră pe pământ o ființă căreia îi putem oferi iubirea lui Iisus, viața rămâne o binecuvântare. Și sala, ca un om, s-a ridicat înfiorată și a întins mâinile spre preot, câteva fărâme de clipă, iar apoi: potop asurzitor. Încremenit, preotul și-a cules mâinile pe piept, și-a prins palmele una de alta și, galben, a stat în tăcere, privind spre vâgăuna de dinainte: străfund înfricoșat...

Repede, glasul întunecat nu-l lasă să respire pe cel copleșit din jilț și-i șuieră ascuțit la urechea sufletului: „Iată, tu, care ai dat iubire, unde e iubirea aceea? Ce s-a ales din toate? Am trecut pe acolo și nu mai erau. Unde e Mihai? Unde e Elena? Ce s-a întâmplat cu ei? Ce răsplată ai căpătat pentru toate acestea?”.

De data aceasta, glasul pornește din chiar răzvrătirea lui Pătrașcu. Ochiul lucitor s-a rotit din ce în ce mai mic, până ce a dispărut împreună cu cea din urmă lucire a zilei moarte. Acum toate sunt din însuși duhul lui Pătrașcu. Acolo clocotesc și pornirea, și tristețea, și răzvrătirea.

Se sculă lesne din jilț, își simți mădularele înfocate de o pornire pe care nu și-o bănuia atâta de puternică, făcu câțiva pași prin geamlâcul înnoptat, privi cu ochi vrăjmași spre noaptea fără lună de afară, prinse mâinile una de alta, simți răceala crucii de pe piept fără tresărire, și vorbi singur, rânjind aproape răutăcios: „Da, atâta vreme cât mai respiră pe pământ o ființă căreia îi putem da iubirea lui Iisus, viața rămâne o binecuvântare! Hm!”.

În piept îi clocotea un vâlmășag fierbinte, iar din minte se țeseau cuvinte grele, care alergau spre pragul buzelor să spargă tăcerea și cumpătul de până atunci. În vâlmășeala îi cuprindea întreaga ființă, și cea de carne, și cea de duh. Simțea un rău dulce mângâindu-i launtrul, primea să fie rău, ca o nelegiuire, dar potolitoare consolare, ca singura scăpare împotriva neputinței tristeților. Strânse pumnii și-i ridică în sus. Și auzi clar sentința rostită de sus, din caturile cele înalte ale duhului, prins în răzvrătire: „Iubirea este o minciună. Iubirea nu există. Iubirea e o zădărnice. Iubirea e un mit înșelător!”.

Pătrașcu nu se îngrozea rostind aceste cuvinte. Pentru prima dată putea să le rostească, să le audă și să le primească.

Judecătorul urma să pronunțe și ultima parte a sentinței: „Dacă iubirea e o amăgire, dacă iubirea e un mit, dacă iubirea nu este, atunci nici Dumnezeu nu...”.

Încercă să pronunțe și cel din urmă cuvânt, care i-ar fi pecetluit răzvrătirea și viața. Deschisese gura spre a pronunța cuvântul blasfemiator, dar...

Bătu atunci un om la ușa lui...

Episoadele întoarcerii

I

1.

Cel dintâi gând al lui Pătrașcu, când auzi bătaia în ușa de la geamlâc, fu să cheme pe Maghița și să o pună să spună necunoscutului de afară că nu-i acasă. Șopti chiar, acolo, în întunericul deplin: „Să mă lase în pace!”. Făcu un pas spre odăi, dar se opri. Undeva, rătăcit într-un cotlon ascuns din suflet, se răsuci un slab sentiment de rușine, și Andrei Pătrașcu, încruntându-și fruntea, merse încet spre ușa geamlâcului. În dreptul ei înnegrea o siluetă. Deschise și grăi rece:

- Ce vrei?

Cel de la ușa era un tânăr, copil încă. Stătea cu fruntea plecată și-și ținea în mână pălăria. Când ridică privirea spre preot, acesta tresări: privirea aceea era sclipitoare și ca de păcură. Avu o tresărire în conștiință: „Ce ochi sunt aceștia?”. Erau negri și mari, iar privirea lor era ca de om în friguri.

Tânărul lăsă din nou privirea în jos, iar cu mâinile, absent, își învârtea pălăriuța ușoară.

- Răspunde: ce vrei?, grăi din nou părintele, cu glas ceva mai îmbunat.

Tânărul rosti greoi:

- Moare mama – și abia își putu ține plânsul.

Andrei Pătrașcu, încă prins în gheara răzvrătirii, își zise în gând: „Așa zic toți. Trebuie să fie un cerșetor cel care aduce acest pretext”. Duse mâna la buzunar ca să-i dea un ban. Șopti:

- Bine, cred. Uite, ține aici...

Umbra de la ușă nu făcu însă nici o mișcare iar preotul rămase cu mâna întinsă. Răutatea i se învolbură în suflet și preotul vorbi aproape răstit:

- Așa sunteți toți! Faceți pe..., și întinse mai cu insistență banul spre tânăr, zicându-i:

- Hai, ține, nu-i rușine!

Dar omul de la ușa geamlâcului, cu glas moale, îi răspunse:

- Părinte, nu sunt cerșetor.

Mâna preotului se retrase. Pătrașcu simți cum o undă de înduioșare vine din aceste vorbe spre inima sa. Tăcu pentru câteva clipe, neștiind cum să lege din nou vorba.

Necunoscutul zise iarăși:

- Moare mama, părinte...

Simțind că aceasta îl va săcâi și dorind să nu stăruie tulburat în starea de spirit în care se găsea, Andrei Pătrașcu zise cu ezitare:

- Nu poate lăsa până mâine, s-o împărtășesc?

Dar, subit, părintele avu clară viziunea răutății acestor vorbe și reluă repede:

- Sau poate nu e vorba de împărtășit?

Pălăria necunoscutului se oprise din rotire și privirea lui căzu blajină, în ochii surprinși ai preotului. Zise:

- Ba, poate, și de aceasta să fie nevoie, dar... și glasul amuți.

În noapte, părintele putu să vadă pe obrazul tânărului cum lucesc două dungii umede: plângea. Dar în proaspăta răzvrătire a lui Andrei Pătrașcu aceste lacrimi nu spuneau mare lucru, ci iarăși cugetă: „Așa fac toți”. Cu toate acestea, privind noua undă de privire din ochii aceia negri și triști, Andrei Pătrașcu își zise iar: „Ce ochi sunt aceștia?”.

Încă nehotărât, zise necunoscutului:

- Așteaptă!, și închise încet ușa. Străinul rămase pe scară.

O scurtă deliberare cu sine însuși se porni: „Să iau masa acum sau după ce mă întorc? Dar dacă e departe? Ce poate fi? Desigur, o muribundă. Să vedem..”. Aceste socoteli grabnice îi aduseră din nou, în ape amare, gândurile răzvrătirii lui și, căzând pe un scaun, șopti aspru: „Am să las pe mâine, poate nu moare..”. Încercă să se ridice pentru a duce verdictul omului de la ușă, dar se opri. Nu-și dădea seama ce scrupul îl împiedică de a face astfel, poate numai puterea obiceiului, poate acea privire care-i adusese întrebarea tulburătoare. În cele câteva clipe care urmau, Pătrașcu alergă cu mintea pe drumuri vechi, întrebându-se dacă mai văzuse sau nu acei ochi. Unde? Cine era necunoscutul? Ce se ascundea în spatele acelei priviri? Era adevărat sau i se păruse? Căci deasupra apei moarte a sufletului gata să cadă venise un fior straniu, prelins din ochii aceia care erau ai oamenilor, dar aveau și ceva neobișnuit. Simțise Pătrașcu limpede că din ochii aceia se iscase o neliniște, o vibrație deosebită, păreau ochii și privirea lui proprie de odinioară. O chemare grabnică pâl-pâia în străfundul lor. Avuseseră în noapte puterea de a-și trimite întreaga lor expresie, vorbirea lor. Cu toate că Pătrașcu încerca să alunge neconținut impresia primită, îi era peste putință. Se dezlipise ceva din blândețea și tristețea lor și ca o umbră rămăseseră în sufletul lui Pătrașcu.

I se păru că stă de multă vreme în scaun și, deodată, tresări: „Să se ducă sau să nu se ducă? Să lase pe mâine?”, și iar grăi în suflet umbra din ochii necunoscutului. Un sentiment de curiozitate se adăugă atunci, făcând să atârne cumpăna de partea cealaltă. Adesea, de-a lungul anilor

de vijeliile vieții, cu nasul ascuțit și puțin coroiat, cu mâinile având șanțulețe adânci printre coardele care mișcă degetele, cu privire bună în ochii rotunzi și cu spinarea ușor adusă înainte.

Pătrașcu oftă:

- „Da, așa e. A trecut un sfert de ceas peste”. Dădu din cap și închise, ostenit, ochii.

Maghița mai șopti tremurat:

- Părinte..., ca pentru a-i aduce o mângâiere. Apoi își duse șorțul la ochi, ștergându-i: plângea.

De o lună, de când preoteasa Elena plecase pe „drumul cel fără sfârșit”, părintele hotărâse, ca, la ceasul nouă seara, ceas în care moartea închisese ochii celei plecate, el să cadă în rugăciune pentru ea și pentru Mihai. Să trăiască puternic în duh cu ei, să le cheme scumpele chipuri, să îngenuncheze sub candelă, să se roage și să plângă, mai ales să plângă.

Și în seara asta era pentru prima oară când uitase această îndatorire tristă și dulce.

Simți atunci o durere care-l trezi din toropeala nedeslușirii.

Dori să meargă spre icoane, ca să îngenuncheze, dar, deodată, avu în față pe cel ce aștepta la ușă, în noapte, și un glas, care semăna aidoma cu cel al preotesei Elena, își făcu drum la urechea sufletului lui Pătrașcu: „Andrei, du-te cu acel necunoscut. Roagă-te pentru noi, în seara asta, în felul ăsta. Du-te cu el!”.

Rușinat de întârziere, Pătrașcu își luă cele necesare și, plecând, îi zise Maghiței:

- În astă seară, Maghițo, mă duc să fac rugăciunea în altă parte.